

Ett jämställdhetsprojekt i Bangladesh utifrån ett postkolonialt feministiskt perspektiv

En kritisk diskursanalys av Svalornas biståndsprojekt Access
ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv

Julia Örtegren
Johanna Karlenius
Doruntina Ajeti

Abstract

Studien undersöker Svalornas programdokument för projektet ”Access – A programme on women’s participation in the social, political and economical spheres” ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv. Projektet fokuserar på jämställdhet och verkar för att främja kvinnors ställning i Bangladesh. Syftet med uppsatsen är att analysera om Svalorna är kulturdiskriminerande i sättet de kommunicerar i programdokumentet. Analysen grundar sig på den postkoloniala feministiska teorin. En stor del av analysen fokuserar på hur kvinnor framställs i dokumentet och vilka grundläggande orsaker som ges till kvinnors underordnade ställning. Metoden som har använts vid undersökningen är Faircloughs kritiska diskursanalys. Slutsatsen är att det finns vissa aspekter i Svalornas kommunikation som inte är i linje med den postkoloniala feministiska teorin.

Nyckelord: Postkolonial feministisk teori, kritisk diskursanalys, Bangladesh, bistånd, västerländskt perspektiv.

Antal ord:
9125

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.1	Disposition	2
2	Teori	3
2.1	Postkolonial feministisk teori.....	3
2.2	Kritisk diskursanalys som teori.....	5
3	Metod	7
3.1	Kritisk diskursanalys som metod	7
3.2	Material	8
3.3	Urval och avgränsningar	9
3.4	Operationalisering	10
3.5	Validitet och reliabilitet.....	11
4	Analys	13
4.1	Svalornas presentation av ”kvinnor i utvecklingsländer”	13
4.2	Svalornas presentation av kvinnor i Bangladesh.....	14
4.3	Svalornas presentation av Bangladesh	16
4.4	Svalornas samarbetsorganisation	16
4.5	Diskussion kring begreppet ”empowerment”	17
4.6	Svalornas orsakssamband till Bangladeshs kvinnoförtryck.....	18
4.7	Individen i strukturella förtryck	21
5	Slutsatser	23
6	Referenser	26

1 Inledning

I oktober 2014 besökte en gästföreläsare från Individuell människohjälp Lunds universitet för att tala om organisationen och dess biståndsprojekt. Föreläsaren diskuterade problematiken kring att få tydliga resultat av biståndsprojekt och menade att istället för siffror som visade på mer välmående och starka kvinnor så kunde de positiva resultaten visas i en attitydförändring där ”kvinnorna började sminka sig och tog av sig slöjan”. Detta satte igång tankar hos oss och vi började fundera kring vem som bestämmer kriterierna för en välmående och stark kvinna. Bakom föreläsarens uttalande verkade det finnas värderingar och attityder som går i linje med det västerländska synsättet att titta på världen.

Sverige är det land i världen som lägger mest pengar, per capita, på bistånd (Sveriges Regering, 2012). Många delar uppfattningen om att Sverige är ett välutvecklat, antirasistiskt och jämställt land men de västerländska idéerna om vad som är ett välfungerande samhälle, ett gott liv och en stark kvinna är inte universella sanningar eller det absoluta bästa i alla kontexter. Vi ser en möjlig kulturdiskriminering när jämställdhetsprojekt genomförs i en ny kontext med andra religioner, traditioner och skilda världsuppfattningar från de västerländska.

1.1 Syfte och frågeställning

Västvärldens historia av kolonialiseringen gjorde att man delade upp människor i ”de andra” och ”vi” där det sistnämnda blev den västerländska, bättre och överlägsna kulturen medan den resterande världen blev en plats för ”de underlägsna andra” (Kamali, 2005, s. 29-30). Denna diskriminering finns kvar i Europa än idag och Sverige är inte ett undantag. Det finns en universalism och humanism som i praktiken blir diskriminerande på grund av en kombination mellan skeva maktförhållanden och olika syn på jämlikhet (ibid: 30).

Genom att förklara dessa ojämlikheter med ras, religion och kultur kan man förneka förekomsten av strukturell diskriminering; att det skulle bero på naturliga ojämlikheter eller essentialism. Detta är bara ett exempel på hur man kan lägga skulden på ”de andra” (ibid:40). Europa har ett ansvar att inte reproducera den globala rasismen och inte upprätthålla dessa maktförhållanden (ibid:30). Vi finner det intressant att undersöka denna problematik närmre och vill göra det genom att fokusera på en specifik organisation och ett utvalt projekt. Detta för att konkret kunna hitta tydliga västerländska värderingar och idéer samt kunna analysera hur de genomsyrar biståndsprojektet. Vi kommer att granska Svalornas programdokument Access - A programme on women's participation in the social, political and economical spheres (Access) som berör deras jämställdhetsprojekt i Bangladesh ur ett postkolonialt

feministiskt perspektiv och undersöka hur de har tagit hänsyn till andra länders kulturella skillnader. Svalorna kan upplevas som en medveten och transparent organisation som öppet redogör sin förankring till deras samarbetsorganisationer. Denna organisation verkar vid första anblick vara mycket kunnig men genom att granska relevanta programdokument tror vi oss kunna hitta blinda fläckar där de omedvetet reproducerar denna ojämlika maktstruktur.

Syftet är att undersöka om Svalorna indirekt är kulturdiskriminerande och inte tar hänsyn till den lokala kontextens syn på jämställdhet. Då det endast blir fokus på att granska programdokumentet Access och inte på biståndsprojektets resultat kommer vi att undersöka hur Svalorna väljer att kommunicera, alltså vilken framtoning och attityd de använder. Vår frågeställning lyder:

Hur kommunicerar Svalorna i sitt jämställdhetsprojekt i Bangladesh utifrån ett postkolonialt feministiskt perspektiv?

1.1 Disposition

Inledningsvis presenteras de två teoretiska perspektiv som uppsatsen tar sin utgångspunkt från. Först redogörs de grundläggande premisserna inom postkolonial feminism och därefter följer ett avsnitt där de teoretiska antagandena inom kritisk diskursanalys presenteras. De metodologiska utgångspunkterna inom kritisk diskursanalys återges sedan i metodkapitlet. I kapitlet redogörs även det material som har använts samt hur analysen och själva arbetet med uppsatsen har genomförts. Vidare presenteras de avgränsningar som har varit nödvändiga att göra och därefter diskuteras uppsatsens reliabilitet samt validitet. I kapitlet som följer presenteras uppsatsens analys och i det avslutande kapitlet framläggs slutsatsen.

2 Teori

Detta kapitel inleds med en presentation av den postkoloniala feministiska teorin. I kapitlets andra avsnitt redogörs de grundläggande premisserna i Faircloughs kritiska diskursanalys.

2.1 Postkolonial feministisk teori

De postkoloniala teorierna baserar sig på kritik gentemot den europeiska kolonialiseringen av Afrika, Asien och Sydamerika men även på hur kolonialiseringen har haft en väsentlig påverkan på synen av den moderna världen (De Los Reyes, 2011, s. 18). Det postkoloniala perspektivet anmärker den dominerande synen på makt som grupperar in de västerländska perspektiven¹, kulturerna och traditionerna högt upp på utvecklingsskalan.

En av postkolonialismens viktigaste uppgifter är att avslöja förbindelsen mellan kolonialiseringen av stora delar av världen och dagens förekommande rasism och särbehandling grundad på etnicitet. Postkolonialismen menar att mycket av dagens tankesätt har påverkats av arvet som västvärlden har fått av de före detta kolonierna. Detta har lett till en möjlighet att rättfärdiga över- och underordningsrelationer som har skapats under kolonialtiden och som även rekonstrueras i dagens tankesätt (Loomba, 2005, s. 109-169). Det postkoloniala perspektivet handlar om en teori som berättigar ockupationen av andra länder genom att regelmässigt utmärka de koloniserade folken som ”den andre”. Det som är konsekvenserna av kolonialiseringen är att det har skapats en fördelning mellan människorna i världen. ”De andra” är den obekanta och avvikande gruppen, medan ”vi” har fått en överlägsen position inom maktordningen (Kamali, 2005, s. 29). Trots att Sverige aldrig har varit en betydande kolonialmakt, till skillnad från många andra europeiska länder, är det postkoloniala tankesättet aktuellt i den svenska idéhistorien (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2003, s. 18-19).

Postkolonialism och feminism kan samspela då det postkoloniala perspektivet kompletterar det feministiska perspektivet i vårt sammanhang. Teorin om postkolonial feminism kritiserar hur kvinnor i de koloniserade delarna av världen anses vara annorlunda och ofta hamnar utanför det feministiska projektet (de los Reyes & Mulinari, 2003, s. 17).

¹ När vi skriver om västvärlden och det västerländska perspektivet syftar vi på Europa, Angloamerika, Nya Zeeland, Australien.

Den postkoloniala feminismen anser att den syn som råder inom dagens feministiska diskurs sällan tar hänsyn till hur den passar in på kvinnor som en kollektiv grupp. Medvetenheten är låg även gällande den feministiska synvinkelns utsträckning som influeras av ras- och klasstillhörighet. Professor Mohanty menar att en allvarlig brist inom den feministiska ideologin är att det finns en benägenhet att universalisera kvinnors erfarenheter. Hon lägger även stor vikt vid att kvinnan inte endast förtrycks på ett sätt, utan att förtrycket ser olika ut beroende på kontext, historia och geografi. Då könsmaktsordningen uttrycks på olika sätt kan en sak framstå frigörande för en grupp kvinnor samtidigt som den är förtryckande för en annan grupp kvinnor. Ett exempel på detta kan vara att den muslimska slöjan har skilda betydelser i Paris och i Teheran, även exakt var i de olika städerna samt vilken historisk tid har betydelse. Kolonialt förtryck går ut på att man inte tar hänsyn till olika kvinnors upplevda erfarenheter utan att man istället tenderar att se alla kvinnor som en homogen grupp (ibid:12-13). Intersektionalitet, vilket är ett centralt begrepp inom postkolonial feministisk teori, problematiserar just detta. Intersektionalitet ifrågasätter hur inkludering och exkludering uttrycks i diskurser gällande makt. Begreppet sätter i fråga tankarna angående etnisk och kulturell homogenitet och illustrerar hur det konstrueras en maktordning som tilldelar majoritetsbefolkningen befogenheten att ställa krav på de som anses annorlunda och måste integreras (de los Reyes & Kamali, 2005, s. 24).

Rasism kan förekomma i feministiska texter som är skrivna utifrån ett västerländskt perspektiv, vilket också skapar en dominerande ställning för detta perspektiv. Det finns en tendens att västerländska feministiska texter framstår som nedlåtande och överlägsna när det skrivs om människor från andra delar av världen. Detta kan bero på att texterna ofta riktar sig till en västerländsk målgrupp och sätter fokus på att reformera inställningar gentemot dessa folkgrupper, istället för att angripa rasismen från grunden (Hooks, 2011, s. 276-281). Det som saknas i feministiska texter är förståelsen för hur den västerländska forskningen påverkar den tredje världen i ett konstruerat världssystem som domineras av en västerländsk uppfattning (Mohanty, 2003, s. 35). I feministiska texter gällande kvinnor som förtryckt grupp, skrivna ur en västerländsk synvinkel, finns det koloniala benägenheter. Kvinnorna i tredje världen förlorar sin ställning som politiska och historiska deltagare i dessa fält. Dessa kvinnor utmålas som objekt, medan feministerna i västvärlden beskrivs som subjekt (ibid:55).

Feminister som inte kan erkänna och acceptera olikheterna gällande livsstil, kultur och traditioner som en fundamental kraft har misslyckats i de mest grundläggande feministiska lärorna (Amons & Parmar, 2011, s. 56-57). Postkolonial feminism menar att det endast är från ett västerländskt synsätt som man kan definiera den tredje världen som outvecklad och ekonomiskt bunden. Utan denna nedvärderande definition på tredje världen skulle det inte finnas någon överlägsen första värld (Mohanty, 2003, s. 57).

2.2 Kritisk diskursanalys som teori

Det är viktigt att ha i åtanke att en diskursanalys är såväl en teori som en metod och för att diskursanalysen skall fungera som ett metodologiskt redskap måste därmed vissa teoretiska antaganden accepteras. Den teoretiska delen bygger på vissa ontologiska och epistemologiska antaganden om hur språket inverkar på skapandet av världen. Den metodologiska delen ger å sin sida anvisningar för hur forskningsområdet skall kunna angripas och den tillhandahåller dessutom konkreta tekniker för själva språkanalysen. Det är viktigt att diskursanalysen inte används frisläppt från dess metodologiska och teoretiska antaganden, därav kan inte heller den kritiska diskursanalysen kombineras med vilket teoretiskt perspektiv som helst (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 10). I detta avsnitt redogörs de teoretiska antagandena i Faircloughs kritiska diskursanalys och i metodkapitlet presenteras därefter en utförligare beskrivning av diskursanalysen som metod.

Begreppet diskurs kan definieras som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.10). Inom den kritiska diskursanalysen ses diskurser som både skapande och skapad av den sociala verkligheten. På samma sätt som diskursen bidrar till att forma de sociala strukturerna är även diskursen en återspeglning av den sociala verkligheten (ibid:67-68).

Den kritiska diskursanalysen och en majoritet av de olika utgångspunkterna inom diskursanalysen delar vissa premisser härstammade från socialkonstruktivismen. Givet den teoretiska utgångspunkten följer därmed antagandet att det inte existerar någon objektiv sanning. Istället är vår kunskap och vår världsuppfattning formad av vårt sätt att se på världen och således blir vår världsbild inte en återspeglning av hur världen ”verkligen” är beskaffad. Vår världsuppfattning påverkas av historiska samt kulturella betingelser och ur en annan kontext hade därmed en annan syn på verkligheten framträtt (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.10). Detta leder till antagandet att diskurser skapar den sociala världen. Det finns heller inget essentialistiskt inneboende i människan eller i världen, utan verkligheten skapas socialt och diskursivt. Genom sociala interaktion skapas även kunskap och sanningar. Detta får konsekvenser på det sociala handlandet och beroende på ens världsbild legitimeras vissa typer av socialt agerande medan det utifrån en annan världsbild kan ses som ett oacceptabelt handlande (ibid:11).

Den poststrukturalistiska och strukturalistiska språkfilosofin ligger till grund för diskursanalysen. Verkligheten blir tillgänglig för oss genom språket och genom diskursen. Genom diskursen ges den sociala världen sin representation. På samma sätt som diskursen bidrar till att skapa och reproducera den sociala verkligheten medför även förändringar på den diskursiva nivån att den sociala världen förändras (ibid:15-16).

Den kritiska diskursanalysen fokuserar delvis på hur verkligheten, sociala relationer och maktrelationer konstitueras genom diskursiva praktiker. Den uppmärksammar även de inverknings som den konstituerade diskursen får på vissa specifika gruppers intressen

(ibid:69). Detta medför att det inom den kritiska diskursanalysen återfinns vissa ideologiska aspekter och dess fokus på hur diskursiva praktiker medverkar till att bibehålla maktförhållanden ger teorin dess kritiska prägel. Teorin tar en utgångspunkt i ”de undertryckta samhällsgruppernas sida” och ett syfte med analysen blir således att uppmärksamma ojämlika maktförhållanden för att därefter kunna bidra till samhällsförändring (ibid:69-70).

3 Metod

3.1 Kritisk diskursanalys som metod

Det är två aspekter som står i fokus när en diskurs skall analyseras: *Den kommunikativa händelsen* och *diskursordningen*. Den första avser en analys av språkbruk och material. Det kan exempelvis röra sig om en analys av tidningsartiklar, tal eller som i denna uppsats: programdokument. Analysen av diskursordningen fokuserar på hur olika diskurser används i sociala institutioner samt domäner (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.73).

Diskursordningen kan ses som ett system för de diskurser som används och förekommer inom ett visst socialt område. Vilka diskurser som kan användas vid kommunikation styrs således av diskursordningen och den är därmed avgörande för hur vi talar om saker (ibid:76). Inom diskursordningen finns det därmed konkurrerande diskurser och dessa sätter gränser för vad som är ett legitimt språkbruk. Samtidigt kan diskursordningen förändras när språkbruket ändras eller om nya diskurser börjar användas inom den sociala kontexten. När diskursordningen förändras kan således diskursen ändras (ibid).

Den kritiska diskursanalysens primära mål är att kartlägga sambandet mellan språkbruket och den sociala praktiken. Analysen fokuserar på hur den diskursiva praktiken påverkar reproduktionen och förändringar inom den sociala ordningen (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.76). Således är ett av analysens primära syfte att visa hur den diskursiva praktiken inverkar på de sociala och kulturella strukturer som den verkar inom (ibid:84).

Faircloughs kritiska diskursanalys består av tre dimensioner: text, diskursiv praktik och social praktik. Denna modell kan exempelvis användas vid studier inom samhällsforskning och det är denna modell som uppsatsens analys tar sin utgång i (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.74).

Inom dimensionen *text* analyseras hur diskurser konstrueras lingvistiskt. Fokus för analysen i dimensionen är dels textens uppbyggnad och det är bland annat ordval, textens grammatiska struktur samt förhållandet mellan satser som studeras. Det kan exempelvis röra sig om en analys av tal, olika former av skrifter eller bilder (ibid:74-75).

I den *diskursiva praktiken* studeras hur texter produceras och konsumeras. I den diskursiva praktiken studeras hur textförfattaren bygger på redan existerande texter vid produktionen av en text. När konsumtionen av texter undersöks fokuserar man på hur texten mottas av läsaren och beroende på diskurs samt genre kommer texten tolkas olika beroende av läsare (ibid:75). Det är genom den diskursiva praktiken som texten förmedlas till den sociala praktiken. På så

vis bidrar därmed texten och diskursen till att bevara samt omforma den sociala praktiken (ibid).

I den *sociala praktiken* sätts texten och den diskursiva praktiken in i den bredare sociala kontexten som de ingår i (ibid:74). Ett exempel är det programdokument som vi i uppsatsen avser att undersöka. Programdokumentet ingår såväl inom dimensionen text som i den diskursiva praktiken. Dokumenten är i sin tur en del av den sociala praktiken och i vårt fall kommer bland annat biståndsorganisationen fungera som den sociala praktiken. För att få ytterligare förståelse för den bredare sociala kontext som dokumenten ingår i kommer även den rådande situationen i Bangladesh tas i anspråk vid analysen av denna dimension. I den sociala praktiken analyseras bland annat hur den rådande diskursordningen reproduceras och förändras av den diskursiva praktiken, samt vilka inverknings effekter detta ger på den sociala praktiken (ibid:75).

3.2 Material

Det empiriska material vi valt att granska är Svalornas programdokument "Access – A programme on women's participation in the social, political and economical spheres". Detta är ett dokument som beskriver projektet de genomför i Bangladesh. Projektet riktar sig till män och kvinnor på landsbygden med fokus på kvinnans levnadssituation.

Dokumentet publicerades 2011 men är ännu inte helt färdigställt. Svalornas kommunikator Cecilia Ward kommenterade under ett möte (18/12-2014) att de prioriterar sina interna dokument och att samtliga programdokument ska redigeras samt publiceras på nytt under 2015. Trots detta anser vi att det nuvarande programdokumentet är material nog att granska då vi inte fokuserar på projektets resultat eller implementering utan endast i hur de kommunicerar och beskriver sitt biståndsprojekt. Vi har valt att ha överseende med detta men kan dock inte frångå det faktum att varken tidsplan eller budget är färdigställt vilket påverkar den allmänna känslan av professionalitet.

I dokumentet presenteras kvinnornas levnadsvillkor i dagens Bangladesh; hur staten, religionen, samhället och ekonomin ser ut. Svalorna presenterar även sina samarbetsorganisationer och "the gender situation" i varje specifikt område de arbetar i vilket också är anledningen till att vi valde att grunda vår analys på detta programdokument. Förutom Svalorna verkar även varje samarbetsorganisation i projektet beskriva sitt arbete i dokumentet. Denna slutsats kan dras då språket och grammatiken plötsligt skiljer sig och samarbetsorganisationerna talar om Bangladesh-kvinnor i "vi"-form. Anledningen till att vi använder oss av Svalornas projekt Access som empiriskt material och grund för analys är att de gör ett djupdyk i en konkret kontext med tydlig målgrupp och problematiserande fokus.

För att analysera vårt empiriska material har vi valt litteratur som ger oss en bred förståelse för teorierna postkolonial feministisk teori samt kritisk diskursanalys. Författare som Chandra

Talpade Mohanty och Paulina de los Reyes förstod vi snabbt var två ledande författare inom postkolonial feministisk teori. Mohanaty har rötter i Indien och studerat vid universitet både i Dehli i Indien och Illinois i USA vilket har gett henne god insyn i båda världar. Hon är professor i genusvetenskap, sociologi och kultur och har fyra egenskrivna böcker bakom sig. 2008 blev hon även hedersdoktor i statsvetenskap vid Lunds universitet i Sverige (Syracuse University, 2014). De los Reyes är professor i ekonomisk historia med fokus på postkolonial feminism, intersektionalitet, global arbetsdelning och historieteori (Stockholms Universitet, 2013). Hon har skrivit ett flertal böcker och även statliga utredningar inom ämnet (Uppsala Universitet, 2014).

3.3 Urval och avgränsningar

Motiveringen till att vi specifikt valde ett biståndsprojekt som fokuserar på jämställdhet och som är verksamt i Bangladesh är att kvinnorna i Bangladesh befinner sig i en väldigt utsatt situation. Mannen är högre uppsatt i samhällets hierarki än kvinnan och detta är något som påverkar hela landet. Ett av de mest oroande samhällsproblem som hotar kvinnans ställning i Bangladesh är det förekommande våldet gentemot kvinnor. Enligt Svalornas statistik har mellan 60 och 70 procent av kvinnorna i Bangladesh blivit utsatta för våld i form av hemgiftsrelaterat våld, syraattacker, och fatwa-domar vilket innebär spöstraff eller stening (Svalorna). Vi hade kunnat titta på andra länder som exempelvis Indien men då Bangladesh är ett land som inte fått lika mycket uppmärksamhet som Indien och som Sverige nu valt att fokusera ett utvecklat och mer långsiktigt bistånd till fann vi Bangladesh mer intressant att fokusera på (Sida, 2014).

Svalorna som organisation har varit verksamma i Bangladesh sedan 1972 då befrielsekriget i landet var över och Bangladesh utropade sig som en självständig stat (Johansson, 2012). Då Svalorna har arbetat i Bangladesh sedan staten grundades och har arbetat mycket med lokala organisationer är det uppenbart att de har stor förståelse för hur landet fungerar. Anledningen till att vi använder Svalornas jämställdhetsprojekt som grund för vår analys är att det specifika projektet uppfyllde kriterierna som möjliggör att utföra en analys som grundar sig på postkolonial feminism och diskursteori. Dessa kriterier är att biståndsprojektet ska ha som målsättning att stärka kvinnans roll i de politiska, ekonomiska och samhälleliga sfärerna samt att biståndsorganisationen ska ha en västerländsk bakgrund. Dessa kriterier uppfylls av Svalorna och deras jämställdhetsprojekt Access.

3.4 Operationalisering

Vi kommer att granska Svalornas programdokument Access som kretsar kring kvinnors situation i Bangladesh. Det metodologiska tillvägagångssätt som uppsatsen bygger på grundar sig i Faircloughs kritiska diskursanalys och Faircloughs tredimensionella modell ligger till grund för analysen. Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att den inte tillhandahåller några exakta riktlinjer för analyseringen, utan val av forskningsdesign måste ses i förhållande till vad som avses att analyseras och således skiljer sig materialinsamling och analys av material beroende på uppsatsens syfte (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.81). Dessa tre dimensioner, som uppsatsens analys tar sin utgång i, bör även ses som idealtyper och skiljelinjen samt ordningsföljden mellan dessa kan eventuellt komma att variera något beroende av forskningsarbete. (ibid:81).

Svalornas programdokument Access har analyserats utifrån de tre dimensionerna och genom de metodologiska redskap som metoden tillhandahåller. Nedan följer en redogörelse över det tillvägagångssätt som har använts i uppsatsen.

I den dimension som Fairclough benämner *text* är det framförallt den grammatiska komponenten modalitet som har analyserats. Då analyseras huruvida något framställs som sanning eller med vilken grad av säkerhet som något presenteras. Ett exempel på modalitet är satserna ”Det kommer snöa imorgon” och ”Jag tror att det kommer snöa imorgon”. I den första satsen presenteras påståendet som en sanning och satsen ger ingen möjlighet till att något annat väderleksförhållande kommer kunna råda. Påståendet i den andra satsen presenteras istället med en mycket lägre sannolikhet. När modalitet analyseras beaktas i vilken grad talaren eller textförfattaren instämmer i ett påstående. Om talaren ger uttryck för en hög grad av instämmande innebär det att något uttrycks med en hög affinitet. Ytterligare aspekter som har analyserats i dimensionen *text* är ordval, begrepp och stycken från programdokumentet.

Vid analysen av den *diskursiva praktiken* är det framförallt interdiskursivitet som har varit i fokus. När interdiskursiviteten undersöks beaktas vilka olika diskurser som texterna bygger på (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.86). Om texterna kännetecknas av en hög grad av interdiskursivitet indikerar det på förändring, medan låg interdiskursivitet istället är en indikator på att texterna reproducerar det redan existerande (ibid:87). I den diskursiva praktiken är även textmottagningen föremål för analys och beroende på diskurs samt genre kommer texten tolkas olika beroende av läsaren (ibid:75). I uppsatsen kommer det inte att finnas utrymme att göra någon uppföljning av hur texterna tolkas samt konsumeras av läsarna och således kommer inte textmottagningen att vara föremål för någon närmare analys.

I den *sociala praktiken* ska de två föregående dimensionerna sättas in i en bredare social kontext. I dimensionen undersöks dels hur den diskursiva praktiken förhåller sig till den diskursordning som den ingår i. Kortfattat innebär det att man studerar vilka typer av diskurser som ingår i den aktuella diskursordningen och man undersöker hur dessa regleras

samt står i relation till varandra. I den sociala praktiken undersöks även hur de icke-diskursiva praktikerna inverkar på den diskursiva praktiken (ibid:90). För att uppsatsens frågeställning ska kunna besvaras och för att Svalornas programdokument ska kunna sättas in i en bredare kontext krävs även att analysen av den sociala praktiken kompletteras med relevant litteratur om det rådande läget i Bangladesh. Uppsatsens analys i denna dimension kommer huvudsakligen utgöras av en diskussion angående hur texten och den diskursiva praktiken förhåller sig till den sociala kontexten som de verkar inom.

Utöver den kritiska diskursanalysen kommer programdokumentet att analyseras ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv. Den kritiska diskursanalysen fungerar som uppsatsens metodologiska redskap och den postkoloniala feministiska teorin är det teoretiska ramverk som uppsatsen tar sin utgång i.

Utifrån den valda frågeställningen är den postkolonialt feministiska teorin lämplig, eftersom den bland annat gör det möjligt att analysera hur Svalorna framställer kvinnor i programdokumentet samt om Svalorna i sitt programdokument gör kulturdiskriminerande antaganden. Samtidigt kommer även de delar i dokumentet som är i linje med vad teorin förespråkar att vara forum för analys. Ett exempel är om Svalorna har tagit intersektionalitet i beaktning och om de i sitt programdokument framhåller bangladeshiska kvinnors heterogena olikheter. Hur religion och kultur framställs i dokumentet har även varit forum för analys. Vi finner det möjligt att kombinera den kritiska diskursanalysen med den postkoloniala feministiska teorin. Dessa teorier kompletterar varandra på så sätt att den kritiska diskursanalysen är ett verktyg och kompass som guidar oss framåt, medan den postkoloniala feministiska teorin är kartan vi använder oss av. Den postkoloniala feministiska teorin är ett perspektiv som är närmre kopplat till empirin medan diskursanalysen hjälper oss mer praktiskt vad vi kan leta efter i texten, vilket vi exemplifierat ovan. De delar även vissa antaganden, exempelvis är analys av maktförhållanden i fokus för båda teorier.

3.5 Validitet och reliabilitet

Delar inom den kritiska diskursanalysen bygger på premisser härstammade från den socialkonstruktivistiska teorin. När världen ses som en social konstruktion och när sanningar ses formade av diskurser får dessa antaganden även effekter på själva forskningsprocessen och de resultat som den sedermera genererar i. Detta leder ofrånkomligt till en diskussion om hur det egna forskningsbidraget skall kunna tolkas och hur forskarens representation av verkligheten legitimeras framför andra alternativa representationer (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 29).

Det finns vissa svårigheter i att undersöka diskurser som står i nära anknytning till forskaren och där forskaren redan i förväg har skapat sig en åsikt kring det som avses att undersökas. De utsagor som är föremål för forskningen tenderar istället att normaliseras och ses som självklarheter. Istället riskerar forskaren att bli blind för dessa ”självklarheter” och det kan för

forskaren bli svårt att se diskurserna som sociala konstruktioner (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.28). Denna uppsats utgår dels från den postkolonialt feministiska teorin och en del av det som avses att undersökas är huruvida det aktuella bistandsprojektet reproducerar västerländska idéer i sitt arbete. Som studenter vid ett svenskt universitet befinner vi oss i en västerländsk kultur och en stor del av vår egen värdegrund har just påverkats av västerländska värderingar. För att komma till bukt med problematiken har vi genomgående under uppsatsarbetet följt det råd som Winther Jørgensen och Philips ger att man som forskare måste ställa sig främmande inför det som avses att undersökas (2000, s.28). Genom att konsekvent använda de teoretiska perspektiv som uppsatsen bygger på kan forskaren inta en främmande ställning till materialet och därmed synliggöra de som annars riskeras att betraktas som självklarheter. Den teoretiska utgångspunkten möjliggör även att frågor som annars inte skulle ha ställts till materialet kommer att ställas (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.30).

Vidare är det framtagna forskningsresultatet beroende av vilken position forskaren har till undersökningen och genom att inta en annan utgångspunkt till materialet hade därmed en annan syn av verkligheten kunnat framträda. Därav är det av stor vikt att forskaren själv har i åtanke vilken position som intas gentemot diskurserna och att man är medveten om hur omvärlden diskursivt kan komma att påverkas av det egna forskningsbidraget (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s.29). Genom att utgå från den postkoloniala feministiska teorin samt den kritiska diskursanalysen har vår utgångspunkt fastställs och det är därmed utifrån dessa teorier som vi har intagit vår position gentemot materialet. Konsekvent genom uppsatsarbetet har detta beaktats och särskild uppmärksamhet har riktats till att uppsatsen inte diskursivt skall reproducera de postkoloniala värderingar som är föremål för undersökningen. Därav har stor vikt vid textbearbetning givits för att aspekter såsom exempelvis homogenisering och uppdelningar i dikotomier inte underförstått skall återskapas i uppsatsen.

4 Analys

Analysen är uppdelad i avsnitt som är avgränsade utifrån det empiriska materialet. Det innebär att Faircloughs tre analysnivåer kommer att ingå i den löpande texten inom varje avsnitt. De citat och de delar i programdokumentet som refereras till i analysen är hämtade från Svalornas programdokument Access. Däremot finns det även liknande stycken i programdokumentet som hade kunnat användas vid analysen och den slutsats som då skulle ha givits hade blivit densamma. De citat och referat som har använts har bedömts tydligt förmedla vad som avses och därav har just dessa blivit forum för analys.

4.1 Svalornas presentation av ”kvinnor i utvecklingsländer”

“Women in developing nations are usually in charge of securing water, food and fuel and of overseeing family health and diet” (Svalorna, 2012, s. 7). Att använda ett begrepp som ”kvinnor i utvecklingsländer” är från ett postkolonialt feministiskt perspektiv problematiskt och det leder ofrånkomligt till att en homogenisering sker. Att sedan göra generaliseringar med en sådan gruppering är inte förenligt med den postkoloniala feministiska teorin. Trots att Svalorna inte uttrycker påståendet som en absolut sanning gällande för samtliga kvinnor i utvecklingsländer förekommer det ändå en hög grad av modalitet i meningen då formuleringen “är oftast” används. De kvinnor som Svalorna syftar på i utvecklingsländer bör inte ses som en homogen enhet utan istället bör de heterogena olikheterna mellan kvinnor inom landet, men även länderna emellan, lyftas fram. När svalorna skriver “kvinnor i utvecklingsländer” försvinner även de innebörders olikheter inom länderna. Istället bör det tydliggöras hur kvinnors levnadsvillkor påverkas av faktorer som exempelvis klasstillhörighet, etnicitet och religion. Dokumentet är dessutom specifikt avsett för Svalornas program i Bangladesh och därmed bör fokus snarare riktas mot just det specifika landet. Situationen kan se betydligt annorlunda ut i Bangladesh jämfört med i ett annat utvecklingsland. Samtidigt bidrar även ovanstående citat till att förhållandena i Bangladesh blir onyanserade då de hävdar att kvinnor ofta arbetar med vissa specifika arbetsuppgifter. Det växande antalet kvinnor i Bangladesh som arbetar inom fabriker samt inom andra arbetsområden tas med ovanstående formulering inte i beaktning.

Kategoriseringen “kvinnor i utvecklingsländer” kan även ses upprätthålla en dikotom relation mellan “kvinnor i väst” och just “kvinnor i utvecklingsländer”. Den första grupperingen kan förstås som ett “vi” medan den senare i sin tur kännetecknas som “de andra”. Genom

grupperingen tillskrivs den ena dikotomin vissa specifika värden och egenskaper som inte innefattas inom den andra dikotomin. Som Svalorna beskriver det har "kvinnor i utvecklingsländer" vissa typer av arbetsuppgifter och underförstått betyder det därmed att "kvinnor i väst" tillskrivs andra typer av uppgifter, annars skulle grupperingen inte vara möjlig. Chandra Mohanty menar att denna dikotoma indelning resulterar i att "kvinnor i utvecklingsländer" ses som traditionsbundna, familjeorienterade och utbildade, medan "kvinnor i väst" istället symboliseras som moderna, välutbildade och med stor individuell frihet. Denna binära uppdelning medför därmed att en maktrelation befästs mellan dikotomierna, där den ena framstår som norm medan den andra kännetecknas som avvikande (Mohanty, 2003, s.38).

4.2 Svalornas presentation av kvinnor i Bangladesh

På samma vis som gruppindelningen "kvinnor i utvecklingsländer" görs framställs även kvinnor i Bangladesh kontinuerligt som en enhetlig grupp. Återigen bör de valda formuleringarna ses utifrån intersektionalitetsperspektivet och för att de ska bli talande bör de istället konkretisera vilka kvinnor de avser med formuleringarna. Detta blir även en fråga om graden av modalitet då det förekommer meningar där de skriver "kvinnor är" och det förefaller därmed vara något som är gällande för samtliga kvinnor i Bangladesh. När satser bygger på generella antaganden om kvinnor i Bangladesh tas uppmärksamhet från de olika levnadsförhållanden som kan bero på faktorer såsom klass, ålder och utbildning. Dessutom kan kvinnor vara förtryckta i vissa grupper men ha en högre status i en annan grupp. En kvinna med låg utbildning från landsbygden kan ses som underordnad i vissa sammanhang. Om hon samtidigt är av rik familj och om hon på landsbygden ses tillhöra en högre klass kommer hon i vissa sammanhang inta en annan maktposition. Även när man skildrar kvinnor som en grupp med gemensamma intressen innefattas det av en hierarkisk maktrelation. Därmed bygger maktrelationen inte bara på en könslig fördelning av makt där män ses som överordnad kvinnan. Istället rymmer maktdimensionen kvinnor som är överordnade såväl andra kvinnor som män (de los Reyes, 2002, s. 45). Genom att istället fokusera på hur olika former av förtryck samverkar med varandra åskådliggörs hur strukturella, institutionella samt individuella faktorer påverkar och vidmakthåller den diskriminering som sker (de los Reyes & Kamali, 2005, s. 24). Genom att synliggöra de olika typer av förtryck som individen står inför ges analysen en ytterligare dimension och det kan därmed vara en viktig komponent i ett förändringsarbete. Satser som bygger på generaliseringar och där antaganden presenteras som allmängiltiga för samtliga kvinnor i Bangladesh medför att dessa maktförhållanden utelämnas. De enskilda individerna i en grupp kvinnor skiljer sig åt och istället för ett gemensamt systemskap, i Bangladesh eller globalt, är gemensamma intressen och kampkontexter mer relevant (Mohanty, 2003, s. 27).

Ett avsnitt i programdokumentet där Svalorna presenterar ett antagande som en sanning är:

”In Bangladesh patriarchal ideology dictates the respective terms of family, community and relationship between men and women. The oldest male is the head of the family. He takes the final decision in family matters.” (Svalorna, 2012, s. 4).

I satsen betonas att den äldsta mannen *är* den mäktigaste i familjen. Vidare tas med ovanstående citat ingen hänsyn till de kvinnor i Bangladesh som faktiskt har makt, både inom familjen och i samhället. Även här generaliseras kvinnor och indelas i en enhetlig grupp där kvinnor ses inneha begränsat med inflytande. Trots att det i regel är svårt för kvinnor att ta sig in i beslutsprocesserna är det viktigt att man har i åtanke att det finns kvinnor i landet som erhåller makt. En av de största anledningarna till att detta stycke utmärker sig i programdokumentet som väldigt ensidigt och entonigt är att Bangladesh högst uppsatta politiker är kvinnor, vilket Svalorna också skriver om (Svalorna, 2012, s. 3). Sheikh Hasina är Bangladeshs nuvarande premiärminister och hennes största motståndare är en kvinnlig politiker vid namn Khaleda Zia. Sheikh Hasina har varit på plats 47 på Forbes lista över de 100 mest mäktiga kvinnorna i världen (Forbes). Även om Svalorna lyfter fram de kvinnliga politikerna riskerar generaliseringarna, där kvinnor gestaltas som maktlösa, att fokus tas bort från det arbete som de mäktiga och högt uppsatta kvinnorna gör. Dock finns det positiva aspekter med att Svalorna benämner de två kvinnliga politikerna och i nedanstående stycke kommer det att diskuteras ytterligare.

Access programdokumentet inleds med meningen ”Bangladesh’s most famous and powerful persons are women.” (Svalorna, 2012, s. 3). Det är den första meningen i programdokumentet och hade satsen till exempel varit placerad i en senare del av dokumentet hade den sannolikt inte uppfattats som lika betydande. Satsen framhäver dessutom att det inte bara finns starka kvinnor i Bangladesh utan landets mäktigaste personer *är* kvinnor. Det hade varit möjligt att välja en annan formulering eller placera satsen i ett senare stycke men på sättet Svalorna uttrycker sig indikerar det på att dess innebörd är av stor vikt. När Svalorna skriver att Bangladesh mäktigaste personer är kvinnor ställer sig satsen dessutom i kontrast till de stycken där Svalorna framställer kvinnor i Bangladesh som en homogen grupp. Den bidrar därmed till att skapa en bredare bild av Bangladesh kvinnor. Dessutom står den helt i motsatt till de stycken där Svalorna skildrar kvinnorna som en undertryckt grupp. Detta kan därmed ses i linje med den postkolonialt feministiska teorin.

Det finns därmed i synnerhet två konkurrerande diskurser utifrån vilka Svalorna beskriver Bangladesh kvinnor. Den ena framställer kvinnor som en undertryckt grupp, medan den andra förmedlar en bild av kvinnor som starka och maktfulla. Båda diskurserna bygger på homogeniseringar men den första diskursen gör i större utsträckningar generaliseringar när kvinnor i Bangladesh skildras. Dock har den diskurs som framställer kvinnor som en undertryckt grupp fått ett betydligt större utrymme i dokumentet. Vilket å sin sida delvis kan förklaras genom att det är just utsatta kvinnor som projektet fokuserar på och som avses att stärkas.

4.3 Svalornas presentation av Bangladesh

Svalorna poängterar flertalet gånger det arbete som den bangladeshiska staten gör för att förbättra situationen för landets kvinnor. Dessutom benämns i dokumentet de mängder av inhemska biståndsorganisationer som verkar för att stärka kvinnornas ställning i landet. Exempelvis presenterar Svalorna ett avsnitt i dokumentets början där ett stycke från Bangladesh konstitution omnämns. Dels skriver Svalorna att Bangladesh konstitution inte bara garanterar jämställdhet mellan könen utan att konstitutionen även verkar för att främja kvinnors ställning genom positiv särbehandling (Svalorna, 2012, s. 3). Svalorna påpekar dock att den bangladeshiska staten inte har lyckats i sitt jämställdhetsarbete. Samtidigt bör det ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv ses som positivt att Svalorna omnämner det arbete som den bangladeshiska staten gör. Mohanty skriver att det feministiska arbete som sker i tredje världen ofta tenderar att glömmas bort och förminskas. Istället framhålls det feministiska arbete som sker i västvärlden, medan det arbete och de feministiska rörelserna som verkar i tredje världen ges begränsat med uppmärksamhet (Mohanty, 2003, s. 61). Hade det arbete som sker i Bangladesh inte uppmärksammats finns risken att det istället hade skapats en felaktig bild av att det krävs västerländska biståndsorganisationer som möjliggör det feministiska arbetet i Bangladesh. Trots att Svalorna påtalar att det arbete som i nuläget sker av den bangladeshiska staten är otillräckligt, är det utifrån ovanstående resonemang positivt från ett postkolonialt feministiskt perspektiv att dess arbete uppmärksammas.

4.4 Svalornas samarbetsorganisation

I vissa stycken är det diffust vem som uttrycker sig i programmet; det är otydligt om det är Svalorna eller någon av samarbetsorganisationerna som anser att något är problematiskt. Sekretariatet är placerat i Bangladesh och det är samarbetsorganisationerna som på plats formulerar de problem och strategier som arbetet sedan utgår ifrån. Svalornas roll är att genomföra de administrativa uppgifterna, exempelvis inhämtandet av information och kontakten med Sverige (Svalorna, 2012, s. 15). Denna utformning gör att samarbetsorganisationerna i stor utsträckning kan påverka projektets innehåll. Detta tyder på en medvetenhet hos Svalorna som inte vill sätta deras biståndspartner i en beroendeställning. Dock är detta ingen försäkran på att projektet inte blir kulturdiskriminerande.

Nedanstående citat kommer från Access programdokument där samarbetsorganisationernas verksamhet beskrivs. Detta stycke kommer ifrån samarbetsorganisation Rajshahi och utifrån dess formulering är det med största sannolikhet skrivet av dem.

"In the rural are male do not think that female as any right to decide any thing for family,

when children get marriage father has 100 % responsibility to decide where he will give marriage to his son or daughter”(Svalorna, 2012, s. 15.)²

Vid första anblick kan det tyckas vara en stark generalisering att alla byar skulle ha en likartad levnadsstruktur. En enkel slutsats kan tänkas vara att den bangladeshiska verklighetsskildringen stämmer då det är en av samarbetsorganisationerna, Rajshahi, som har formulerat citatet. Trots att detta är förklarat ur ett bangladeshiskt perspektiv är det ingen garanti för att samarbetsorganisationen inte är diskriminerande, den kan exempelvis sakna analys ur ett intersektionalitetsperspektiv. Även om organisationen kommer ifrån projektlandet behöver det inte betyda att de har lyckats representera alla olika typer av kvinnor i Bangladesh och inte heller att de har oproblematiska värderingar. Detta gör att alla kvinnor inte kan dras över en kant och även att de anställda i organisationen har värderingar och kunskap som är vinklade efter deras bakgrund. Om personer i samarbetsorganisationerna är välutbildade och kommer från en större stad kan de, exempelvis på grund av globaliseringen, ha ett lika västerländskt perspektiv som Svalorna. Alternativt de individer som saknar kunskap och insyn i hur människor kan leva runt om i världen; vad kvinnor har för ekonomiska och sociala rättigheter samt hur religion och jämlika rättigheter mellan könen kan samspara.

Heléne Thomsson aktualiserar en fråga som är betydelsefull inom den postkoloniala feministiska teorin: vem ska definiera vems behov? Det är svårt att skapa en uppfattning om vilken typ av behov dessa utsatta kvinnor i Bangladesh har när det är omöjligt för biståndsorganisationen att till fullo sätta sig in i deras situation. Det är även en svårighet då de kvinnor som befinner sig i den underordnade positionen ska uttrycka sina behov och dessa behov skiljer sig från vad biståndsgivarna har förväntat sig. Det är komplicerat att skapa ett biståndsprojekt som handlar om någons obekanta behov och det blir en ännu större utmaning när man har i åtanke att kvinnors behov kan skilja sig beroende på tidsperiod och plats (Thomsson, 2003, s. 78-81).

4.5 Diskussion kring begreppet ”empowerment”

Maktbalansen är ett relevant fenomen både ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv samt ur en diskursanalys. Svalorna lyfter fram ”empowerment” som en viktig och mätbar del av kvinnans utveckling. Uttrycket syftar till att bland annat öka kvinnans egenmakt inom ekonomi, utbildning, politiska rättigheter, mänskliga rättigheter och hälsa (Svalorna, 2012, s. 7-8).

² Detta är ett citat direkt taget från programdokumentet, därav har inte några ändringar gjorts av grammatik- och stavfelen.

”To change this trend and to promote women’s participation there is a strong need for women’s empowerment and gender mainstreaming through all spheres in society.” (Svalorna, 2012, s. 3).

Det finns en viss problematik med begreppet “empowerment” då maktbalansen blir skev när kvinnorna själva ska förändra sig för att åtgärda ett problem skapat av samhällets strukturer. Fokus borde även ligga på förändring hos männens beteende och attityder, både när det gäller våldsbrott och när kvinnor ges plats i samhället. I slutet av dokumentet presenteras målgruppen vilken är både kvinnor och män på landsbygden (Svalorna, 2012, s. 11). Det faktum att män är en del av målgruppen för projektet men att de inte finns med någon diskussion i programdokumentet kring hur de behöver förändra sitt beteende är anmärkningsvärt.

Trots detta kan det bli problematiskt att rikta resurserna till männen då fokus återigen hamnar på män. Om alla resurser läggs på utbildning och ökad kunskap för männen så hamnar kvinnorna ändå efter männen i utvecklingen och glappet fortsätter att öka. Då kvinnan i Bangladesh generellt är diskriminerad och särbehandlad behöver de få stöd och hjälp. Alltså behöver både de utsatta och de som utgör förtrycket resurser, dock på olika sätt.

4.6 Svalornas orsakssamband till Bangladeshs kvinnoförtryck

Svalorna beskriver i en tydlig riktning hur staten i Bangladesh och de fundamentalistiska islamisterna står i konflikt med varandra. De religiösa grupperna målas onyanserat upp som en stor orsak till kvinnornas inskränkta rättigheter. Det verkar inte möjligt att skapa ett samhälle där flera enheter kan leva i balans; att kvinnor får ha samma rättigheter som män och att de religiösa traditionerna ska få kvarleva verkar oförenligt. Samtidigt har de växande fundamentalistiska grupperna haft en inverkan på utvecklingen för landets kvinnor. Det är en komplikation som måste få diskuteras och ges utrymme i programdokumentet. Däremot är sättet som Svalorna framställer fundamentalism i sitt programdokument inte helt oproblemiskt.

Programdokumentet innefattar ett antal diskurser som presenterar olika förklaringsorsaker till kvinnoförtrycket. En diskurs framhåller den fundamentalistiska ökningen som den primära orsaken medan andra diskurser istället trycker på patriarkala strukturer och traditioner som förklaringar. Svalorna talar i vissa sammanhang något motsägelsefullt kring diskurserna och beroende på stycke i texten framkommer olika diskurser. Med hänsyn till det omfattande utrymme som diskursen fundamentalism ges kan konstateras att den diskursen är dominerande. När Svalorna ger fundamentalism ett så omfattande utrymme i programdokumentet sker det inte utan komplexitet. Det resulterar i att förhållandet för Bangladesh kvinnor samt de utmaningar som landet står inför blir mycket onyanserat. Senare

i avsnittet behandlas mer ingående hur detta blir problematiskt ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv.

Även fast fundamentalism ges ett stort utrymme i programdokumentet skriver Svalorna i nedanstående citat att patriarkala ideologier är det främsta hindret till att kvinnor inte ges plats i familjen och i samhället.

“Patriarchal ideology is the main obstacle for women to take part in the family and society.”
(Svalorna, 2012, s. 4).

Modaliteten i citatet är mycket hög eftersom Svalorna skriver att patriarkala ideologier *är* det största hindret. Då Svalorna skriver att patriarkatet är “det största hindret” indikerar det samtidigt på att det finns andra hindren, även om dessa med formuleringen ges en underordnad roll. Trots formuleringen behandlas de patriarkala ideologierna i en mycket liten omfattning i dokumentet. Dess konkreta inverkan på kvinnors livssituation omnämns i en minimal omfattning och inte heller presenteras några konkreta förslag på hur de patriarkala värderingarna kan motverkas. Istället nämner Svalorna upprepade gånger fundamentalismens inverkan på kvinnors situation. Trots den citerade meningen ges därmed andra hinder för kvinnors emancipation ett betydligt större utrymme i programdokumentet.

I citatet nedan beskrivs hur två diskurser angående orsaksförklaringarna framställs i ett av programdokumentets stycken.

“Consistent with other parts of Bangladesh, patriarchal values are very strong in Nijera Kori’s project areas and a recent rise in religious fundamentalism has strengthened these. As a result women are continuously deprived of their social, economic and political rights.”
(Svalorna, 2012, s. 5)

I citatet framhålls två faktorer som inverkar på kvinnors levnadssituation; patriarkala värderingar och religiös fundamentalism. Det framhålls att fundamentalism *har stärkt* de patriarkala värderingarna och formuleringen medför att fundamentalism uppfattas som ett starkare hot mot kvinnor än patriarkatet. Kvinnor ses ha förlorat ytterligare rättigheter i samband med att fundamentalistiska inriktningar fått en ökad plats i samhället. Exemplet kan även ses gestalta hur diskursen som betonar fundamentalismens inflytande och diskursen som framhåller de patriarkala värderingarna presenteras i text. I citatet uppfattas diskursen med fundamentalism som en överordnad förklaringsorsak gentemot diskursen med patriarkala strukturer.

Fundamentalism är något som många människor har skilda uppfattningar om. Svalorna som västerländsk organisation vinklar sig tydligt skeptiska till denna riktning medan vissa kristna eller muslimer anser att det är en naturlig riktning att utöva religion på. Detta kan liknas med det kända exemplet där “Den enas terrorist kan vara den andres frihetshjälte.” (Säkerhetspolitik, 2013). Det finns såväl kvinnor som män som har valt att följa den mer fundamentalistiska trosinriktningen, vilket inte upplevs som att Svalorna tar någon hänsyn till i sina formuleringar.

Citatet nedan är ytterligare ett exempel på hur Svalornas formulerar sig kring fundamentalism och hur den religiösa inriktningen tillskrivs som en av de primära orsakerna till kvinnoförtryck.

”Impact of Fundamentaism on Women: The impact of fundamentalism in life of women in Banglades has been proven to be fatal in recent decades. The growing trend of claddin themselves in burqua amongst young rural women in comparison to their predecissors, diminishing mobility and increasing seclusion and consequential outcome of lesser encroachure of women in education and employment can be noted as the worse impacts of fundamentalism on women” (Svalorna, 2012 s. 6).

Svalorna skriver att den fundamentalistiska religionen har haft förödande konsekvenser för kvinnorna i Bangladesh och att antalet kvinnor som använder burka har ökat sedan religiösa grupper fått en större plats inom det bangladeshiska samhället. I citatet finns en västerländsk framtoning till burkan och den förknippas med förtryck. I programdokumentet tas ingen hänsyn till att burkan kan vara en del av religionen som folket i Bangladesh har accepterat samt att det kan vara en del av landets traditioner. Även när någonting upplevs som ovanligt och annorlunda innebär det inte per definition att det är något negativt (Mohanty, 2003, s. 253). Genom att skriva om kvinnor som använder burkan på detta entoniga sätt målar man även upp en generaliserad bild av den typiska kvinnan som lever i tredje världen, vilket förknippas med en kvinna som är traditionsbunden och förtryckt (Mohanty, 2003, s. 38).

Vidare lägger den postkoloniala feministiska teorin stor vikt vid att man accepterar alla kvinnors olikheter och ser dessa som styrkor istället för svagheter (Amos & Parmar, 2011, s. 57). Audre Lorde skriver att kvinnor inte har blivit lärda att se olikheterna mellan varandra som en styrka och en kraft till förändring utan istället har blivit lärda att bortse från dessa skillnader eller se de som en orsak till avskiljande och misstroende (Lorde, 2011, s. 247). Det är någonting som man inte har lyckats framställa i programdokumentet, då det istället råder en ton av överlägsenhet gentemot kvinnorna i Bangladesh som använder burka. Utifrån programdokumentet upplevs kvinnor med burka som förtryckta och utan rättigheter. Det kan finnas kvinnorna som självmant har börjat använda burka och därmed inte har blivit tvingade till det. Det kan vara så att dessa kvinnor som använder burka inte alls känner sig förtryckta på grund av den religiösa huvudbonaden. Svalorna skriver i citatet att användningen av burka är en av fundamentalismens värsta konsekvenser för kvinnan. Användningen av ordet “värsta” indikerar på att ingen hänsyn tas till de kvinnor som självmant har valt att välja den trosåskådningen samt att klä sig i burka.

När Svalorna skriver om fundamentalism nämner de ingenstans i dokumentet vilken specifik religionsåskådning de fundamentalistiska grupperna tillhör. Då Svalorna i texten aldrig ersätter begreppet fundamentalism med exempelvis *islamistisk fundamentalism* tyder det på att det är av stor vikt att fundamentaliseringen som sker inte skall förknippas med islam i allmänhet. Även om det fortfarande i sig är problematiskt att Svalorna målar upp en mycket avvikande bild av fundamentalism och att ingen hänsyn ges till de individer som självmant

valt religionstillhörigheten, kan det ändå ses som positivt att de textuellt gör en åtskillnad mellan islam och fundamentalism. Genom att konsekvent använda begreppet fundamentalism indikerar det på att begreppet inte ska sammanblandas med islam och att den allmänna religionen i Bangladesh inte ska ses som någon förklaringsorsak till förtrycket gentemot kvinnor. Detta bör ses som en medvetenhet hos Svalorna som är av positiv bemärkelse.

Som tidigare har nämnts i avsnittet finns det ett antal konkurrerande diskurser som berör olika förklaringsorsaker till förtrycket. Den dominerande diskursen i programdokumentet är den som framställer fundamentalism som en betydande orsaksfaktor. Fundamentalism kan ses försvåra arbetet för en ökad jämställdhet, men det omfattande utrymmet som fundamentalism ges sker inte utan implikationer. Detta bör även ses inkompatibelt med den postkoloniala feministiska teorin. "Tredje världen" tenderar att ses som traditionsbunden och religionen ses ha stora inverknings på såväl samhället som individen. Att då förklara förtrycket gentemot kvinnor som religionsbaserat upprätthåller ovanstående föreställning och är dessutom ett uttryck för postkoloniala värderingar. Dessutom skapar det en förenklad bild av problematiken. En maktrelation mellan könen återfinns inom alla samhällen, oavsett religions- eller nationstillhörighet, därför går det inte att peka ut religionen som en så pass betydande orsaksfaktor. Förtrycket mot kvinnor fanns i Bangladesh även före de fundamentalistiska gruppernas framväxt. De har haft inverknings på kvinnors situation, men eftersom kvinnor med absolut största sannolikhet även skulle vara underordnade utan den fundamentalistiska framväxten bör även Svalorna i större utsträckning framhäva andra faktorer som påverkar förtrycket. Dock är det viktigt att se till den problematik som är gällande för landet, vilket gör det nödvändigt för Svalorna att omnämna fundamentalismens inverknings. Däremot bör i större utsträckning andra förklaringsorsaker lyftas fram som ytterligare komplement.

4.7 Individen i strukturella förtryck

Höga siffror på våldsbrott mot kvinnor presenteras i dokumentet. Våldet tar sig i uttryck som barngiftermål, hemgifter, religiösa injektioner, hilla marriage,³ fatwa,⁴ våldtäkt och syraattacker (Svalorna, 2012, s. 6). Dessa problem kan tänkas ha sin grund i strukturer som patriarkatet, religion och tradition men trots detta har individerna bakom dessa förtryck ett

³ Hilla Marriage syftar till när ett gift par har skiljt sig och sedan vill bli gifta igen, då måste kvinnan gå med på att först gifta sig med en annan man för att sedan kunna få gå tillbaka och gifta sig med den man hon skiljt sig från. Då Bangladesh Muslim Family Law Ordinance råder är detta inte förbjudet. (Svalorna, 2012, s. 6)

⁴ Fatwa ger rättsliga svar i olika frågor som rör det muslimska livet utifrån Koranen, Sunnah eller Hadith.

personligt ansvar, vilket inte diskuteras i programdokumentet. Det är individerna som ser till att strukturerna fortlöper och reproduceras och de kan därför inte skyddas av att problemen är strukturella. Samtidigt är strukturer svårbekämpade och de blir till en genomsyrande norm vars väg till förändring inte är uppenbar eller enkel. Det är snårigt att hitta de ansvariga för strukturerna och det är svårt att veta i vilken ände maktförhållanden så som rasism och sexism ska bekämpas (de los Reyes, 2005, s. 233-255). Istället bör individens och statens ansvar i en större utsträckning behandlas i programdokumentet.

5 Slutsatser

Syftet med uppsatsen har varit att analysera hur Svalorna kommunicerar ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv. När en biståndsorganisation från Sverige placerar sig i Bangladesh för att stärka deras befolkning skapas ofrånkomligt en ojämlik maktbalans. Att Svalorna behöver ha en ödmjuk, hänsynsfull framtoning och vara inlyssnande till sina samarbetsorganisationer anser vi vara högst väsentligt, om än mycket svårt. Detta är dock något vi upplever att Svalorna på vissa punkter har misslyckats att kommunicera i detta programdokument. I nedanstående text redogör vi våra slutsatser för hur Svalorna kommunicerat.

Något högst väsentligt som varit anmärkningsvärt genom en större del av programdokumentet är avsaknaden av Svalornas intersektionalitetsperspektiv. Trots att Svalorna i viss utsträckning försöker skapa en mångfaldig bild av Bangladeshs kvinnor dominerar programdokumentet i flesta fall av generaliseringar. Bangladeshs kvinnor behandlas som en homogen grupp oberoende av kast, ålder, härkomst och sexualitet. Detta är en allvarlig brist sett utifrån det postkoloniala feministiska perspektivet. Det är problematiskt att utforma en text där generaliseringar saknas då man inte kan nämna varje enskilt liv, vissa avgränsningar måste ske. Även när man försöker heterogenisera och skapa en mångfaldig bild skapas en gruppering. I varje samhälle finns det kvinnor och män med enskilda olikheter och problematiken med grupperingen blir således svår att undkomma.

Svalorna uttrycker sig onyanserat och självklart i frågor rörande fundamentalism och kvinnornas situation. Detta västerländska och nedvärderande synsätt att tala om exempelvis burkan stärker den generaliserade bilden av tredje världen-kvinnan under förtryck. Genom att använda ett så absolut och förenklat språk när man talar om dessa fenomen gör att Svalorna upplevs okunniga och oförsiktiga i sina formuleringar.

Sättet Svalorna formulerar sig gällande fundamentalism och det utrymme som fundamentalism ges i programdokumentet är i viss utsträckning problematiskt. Samtidigt som det finns växande fundamentalistiska rörelser inom landet och dess inverkningar på kvinnor i Bangladesh måste få diskuteras bör även andra förklaringsorsaker i större utsträckning lyftas fram. Att ensidigt behandla fundamentalismens implikationer på den kvinnliga emancipationen blir problematiskt. Ofta förknippas "tredje världen" med just tradition och religion och att då i den utsträckningen trycka på fundamentalismen inverkningar ger en förenklad bild. Dessutom kan det ses som ett uttryck för postkoloniala värderingar. I frånvaro av de fundamentalistiska grupperna hade kvinnor i Bangladesh fortfarande varit i diskriminerande och därför bör Svalorna i större utsträckning trycka på andra orsaker. Detta är även nödvändigt för att deltagarna i biståndsprojekten ska känna att de och deras medborgare respekteras utifrån de kulturer, traditioner och religioner de vill ha och leva bland. Det är hur Svalorna väljer att (inte) uttrycka sig som gör det problematiskt. Detta hade

kunnat räddas med en nyanserad diskussion ur olika perspektiv.

Det kan även tyckas tveksamt att de endast fokuserar på strukturer som leder till förtryck och inte tar upp individers egna ansvar. Det är kvinnorna som behöver "empowerment" trots att problemen, förtrycken, utgörs av strukturer. Kvinnor behöver resurser och fokus då de är utsatta men för att angripa de diskriminerande strukturerna på lång sikt behövs mer. Kanske bör problemet bekämpas på två plan genom att dela upp det i direkthjälp till kvinnor samt ett långsiktigt strukturellt arbete och utbildning till män och resterande samhälle som reproducerar förtrycket. Det är dock svårt att motarbeta hårt implementerade strukturer; att se vilka subjekt som är ansvariga och hur de strategiskt ska motverkas. Svalorna strävar mot lika rättigheter för män och kvinnor och då det finns hårt befästa strukturer som patriarkat uppkomna ur religion och traditioner har de antagligen en poäng i att de måste luckras upp för att nya, jämlika, samhällsstrukturer ska få ta plats.

Det är samarbetsorganisationerna från Bangladesh som identifierar problemen och hur dessa ska arbetas med. Detta är ingen garanti för att projektet inte blir utfört ur ett västerländskt perspektiv men det visar ändå på en medvetenhet där Svalorna inte vill gå på för hårt med deras analyser utan låta den berörda befolkningen få fokusera på det som de anser vara problematiskt. Då Svalorna har arbetat med bistånd i Bangladesh under 43 års tid tvivlar vi inte på att de har erfarenhet och kunskap kring bistånd, detta är dock ingen garant till att de inte kommunicerar kulturdiskriminerande.

För den som önskar att studera vidare inom uppsatsområdet kan en möjlig fördjupning vara att undersöka om det förekommer postkoloniala värderingar i andra delar inom organisationen. Det material som undersökningen utgår från är Svalornas programdokument. Genom att granska ytterligare delar i Svalorna hade man kunnat undersöka om det inom andra delar i organisationen förekommer värderingar som inte är i linje med den postkoloniala feministiska teorin. Ett förslag är att studera hur de kommunicerar med sina samarbetsorganisationer eller genom en intervjubaserad undersökning skapa en mer nyanserad bild. Värderingar som inte är i linje med den postkoloniala feministiska teorin kan återfinnas inom de flesta områden. Hur kommunicerar exempelvis biståndsorganisationer genom reklam på sin jakt efter nya bidragsgivare? Att framställa människor i sin mest utsatta position brukar i regel generera pengar till organisationerna, men är det verkligen förenligt med en postkolonial feministisk teori?

Detta är våra slutsatser efter granskningen av Svalornas biståndsprojekt. Vi har funnit konkreta exempel där Svalorna tenderat att vara kulturdiskriminerande men även punkter som visar på en medvetenhet hos organisationen. Vi har framför allt förstått vikten av tydlig och nyanserad kommunikation. Ordval kan få stora betydelser och konsekvenser för hur texter tolkas och förstås. Vi vill inte kasta sten i glashus och har därför gjort vårt bästa för att inte begå samma misstag som Svalorna gjort när vi skrivit denna uppsats. Vi har under resans gång insett hur lätt det är att homogenisera grupper för att på grund av egen vinning få ut tydligare analysenheter. Detta kan dock leda till inkorrekta kausala samband och förhastade slutsatser som saknar nyanserade diskussioner. Varje ord och formulering bör väljas med

omsorg och försiktighet för att få fram sitt tänkta budskap, framför allt i dessa sammanhang då grundförutsättningen är en skev maktbalans mellan givare och mottagare. Resans mål är tydligt, onödigt då att trampa någon på tårna längs med vägen.

6 Referenser

Amos, Valerie – Prammar Pratibha, 2011 ”Att utmana den imperialistiska feminismen””, i de los Reyes, Paulina (red.), *Postkolonial feminism 1*. Stockholm: Tankekraft Förlag, s. 53 - 71.

De los Reyes, Paulina, 2005, ”Intersektionalitet”, i de los Reyes, Paulina - Kamali Masoud (red.), *Bortom Vi och Dom - Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Edita Nordstedts Tryckeri AB, s. 233-255.

De los Reyes, Paulina, 2011, ”Postkolonial feminism: anteckningar om ett fält i rörelse”, i de los Reyes, Paulina (red.), *Postkolonial feminism 1*. Stockholm: Tankekraft Förlag, s. 11 - 44.

De los Reyes, Paulina – Kamali, Masoud, 2005. ”Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering” ” i de los Reyes, Paulina – Kamali, Masoud (red.), *Bortom Vi och Dom -Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Edita Nordstedts Tryckeri AB., s 7-28.

De los Reyes, Paulina – Molina, Irene – Mulinari, Diana, 2003. ”Introduktion – Maktens (o)lika förklädnader”, i De los Reyes, Paulina – Molina, Irene – Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader*. Bjärnum: Bjärnums Bokproduktion AB, s. 11 - 30.

Forbes, Hemsida, [Elektronisk] Power Women. Tillgänglig:
<http://www.forbes.com/profile/sheikh-hasina-wajed/>. Hämtdatum: [2015-01-02].

Hooks, Bell, 2011, Svarta kvinnor: utformandet av feministisk teori”, i de los Reyes, Paulina (red.), *Postkolonial feminism 1*. Stockholm: Tankekraft Förlag, s.275 – 282.

Johansson, Stina, 2012. Reaching Further: From establishin in a new country to long term development work - A story about the Swallows’ history in Bangladesh [Elektronisk] 2012.
http://svalorna.org/wp-content/uploads/2012/06/The_Swallows_history_in_Bangladesh.pdf. Hämtdatum: [2015-01-04].

Kamali, Masoud, 2005. ”Ett europeiskt dilemma, strukturell/institutionell diskriminering” i de los Reyes, Paulina – Kamali, Masoud (red.), *Bortom Vi och Dom -Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Edita Nordstedts Tryckeri AB., s. 29-70.

Loomba, Ania, 2005, *Kolonialism/postkolonialis, en introduktion till ett forskningsfält*. 2 uppl. Stockholm: Tankekraft Förlag.

Lorde, Audre, 2011, ”Härskarens verktyg kommer aldrig montera ned härskarens hus”, i de los Reyes, Paulina (red.), *Postkolonial feminism 1*. Stockholm: Tankekraft Förlag, s. 245 – 248.

Mohanty, Chandra Talpade, 2003, *Feminism utan gränser- avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Stockholm, Tankekraft Förlag.

Nationalencyklopedin, Hemsida, [Elektronisk] 2015. Fundamentalism. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/fundamentalism>. Hämtdatum: [2015-01-05].

Sida, Hemsida, [Elektronisk] 2014. Sveriges Biståndsländer. Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/Detta-ar-svenskt-bistand/Sveriges-bistandslander/>. Hämtdatum: [2014-12-10].

Stockholms Universitet, Hemsida, [Elektronisk].2013. Ekonomisk historia institutionen: om oss. Tillgänglig: <http://www.ekohist.su.se/om-oss/kontakt/paulina-de-los-reyes-1.135183>. Hämtdatum: [2014-12-10].

Svalorna Indien Bangladesh, 2012. Access - A program on women´s participation in the social, political and economic spheres 2012-2017 [Elektronisk] http://svalorna.org/wp-content/uploads/2011/05/Access_A_programme_on_womens_participation_in_the_social_political_and_economic_spheres_2012-2017.pdf . Hämtdatum: [2014-12-01].

Svalorna, Hemsida, [Elektronisk] 2012. Dubbla världar för kvinnor i Bangladesh. Tillgänglig: <http://svalorna.org/dubbla-varldar-for-kvinnor-i-bangladesh/>. Hämtdatum: [2014-12-21].

Sveriges Regering, Hemsida, [Elektronisk] 2012. Sveriges bistånd högst i världen 2011. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/16087/a/190215>. Hämtdatum: [2014-12-10].

Syracuse University, Hemsida, [Elektronisk] 2014. Faculty directory. Tillgänglig: <http://asfaculty.syr.edu/pages/wgs/mohanty-chandratalpade.html>. Hämtdatum: [2014-12-10].

Säkerhetspolitik, Hemsida, [Elektronisk] 2013. Terrorist eller frihetskämpe? Tillgänglig: <https://docs.google.com/a/student.lu.se/document/d/1S1tWkGoSZMuvuoHazss7cSIENNCs9fL6mrhIPlgY718/edit>. Hämtdatum: [2015-01-05].

Thomsson, Heléne, 2003. ”Feministiskt integrationsarbete – eller vem ska definiera vems behov?” , i De los Reyes, Paulina – Molina, Irene – Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader*. Bjärnum: Bjärnums Bokproduktion AB, s. 69 – 92.

Uppsala Universitet, Hemsida, [Elektronisk] 2014. Nationellt centrum för kvinnofrid, kunskapsbanken, forskarpresentationer. Tillgänglig: http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Forskning/Forsknings_presentationer/?id=16. Hämtdatum: [2014-12-10].

Winther Jørgensen, Marianne - Philips, Louise, 2000, *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.